

УДК 330.3+316.4+811.1

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.55.41>

НАЦІОНАЛЬНІ ДИХОТОМІЇ Й ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇХНІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ: ПОРІВНЯННЯ КЕЙСІВ ІНДІЇ ТА КИТАЮ

Тамара Козак

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
факультет міжнародних відносин, кафедра іноземних мов
вул. Січових Стрільців, 19, 79000, м. Львів, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-0078-5560>*

Актуальність дослідження зумовлена унікальним статусом англійської мови як глобальної «lingua franca» та необхідністю глибшого розуміння її ролі в різних національних контекстах. Стаття акцентує увагу на важливості вивчення національних особливостей застосування англійської мови, зокрема в країнах Азії, де її поширення супроводжується складними соціально-політичними процесами. Метою дослідження є розгляд та систематизація різноманітних варіантів національних дихотомій і особливостей застосування англійської мови, а також їхніх суспільно-політичних причин і наслідків на прикладі порівняння кейсів Індії та Китаю. В ході дослідження здійснено теоретичний аналіз основних дихотомій, пов'язаних із використанням англійської мови у світі, та емпіричне порівняння особливостей її застосування в Індії та Китаї. Розглянуто процес «азіанізації» англійської мови, який демонструє адаптацію глобальної англійської мови до місцевих умов і набуття нею нових форм і функцій.

Результати дослідження показали суттєві відмінності у підходах Індії і Китаю до англійської мови. В Індії англійська мова стала невід'ємною частиною мовної екосистеми країни, відіграючи важливу роль у внутрішній політиці, освіті і культурі. Це призвело до формування унікального індійського варіанту англійської мови. У Китаї ж англійська мова тривалий час сприймалася із насторогою, але економічні реформи та інтереси призвели до переосмислення її ролі. Нині в Китаї англійська мова розглядається як стратегічний інструмент задля досягнення економічних та геополітичних цілей. Дослідження виявило низку парадоксів і протиріч, пов'язаних з поширенням англійської мови в обох країнах. З одного боку, вона відкриває нові можливості для особистого і національного розвитку, з іншого – може посилювати соціальну нерівність і створювати напругу між різними глобальними і локальними ідентичностями.

Висновки із дослідження підкреслюють необхідність більш нюансованого розуміння ролі англійської мови у світі. Замість спрощеного погляду на неї як на універсальний інструмент глобалізації, представлено складну картину взаємодії мови, культури, економіки та політики. Практика Індії та Китаю у взаємодії із англійською мовою надає цінні уроки для інших країн, що прагнуть балансу між збереженням національної самобутності та інтеграцією у глобальний простір. У дослідженні також висвітлено глибокий зв'язок між мовною політикою і процесами національного будівництва, міжнародної дипломатії та соціально-економічного розвитку. Вибір підходу до англійської мови в Індії та Китаї відображає не лише лінгвістичні переваги, а й ширші геополітичні стратегії цих держав. Це демонструє, як мовна політика може бути потужним інструментом в руках держави задля формування національної ідентичності, подолання соціальних нерівностей і просування своїх інтересів на глобальному рівні. Загалом аналіз ролі англійської мови в Індії та Китаї розкрив складну взаємодію між глобальними тенденціями і локальними контекстами, продемонструвавши, що поширення глобальної мови не обов'язково призводить до культурної гомогенізації, а може й сприяти вираженню локальних особливостей та ідентичностей.

Ключові слова: мова, англійська мова, дихотомії застосування англійської мови, «lingua franca», Індія, Китай.

Вступ і постановка проблеми. Наукові дослідження та реальна ситуація у світі переконливо демонструють, що англійська мова сьогодні посідає унікальне місце як «*lingua franca*» – мова міжнародного спілкування, дипломатії і глобальної політики, – випереджаючи всі інші мови світу за своїм впливом та поширеністю. Однак було би дуже помилкою вважати, що статус і сприйняття англійської мови є однаковими у всіх куточках планети. Натомість, ми спостерігаємо широкий спектр національних, регіональних і навіть наднаціональних відмінностей, протиріч та атрибутів у вивченні й використанні англійської мови в політичній сфері, міжнародних відносинах і загалом повсякденному житті. А це неодмінно актуалізує проблематику з'ясування і порівняння бодай національних дихотомій і особливостей застосування англійської мови та їхніх суспільно-політичних причин і наслідків. Зважаючи на це, у цій науковій статті ми спочатку більш теоретично розглянемо різноманітні дихотомії, які пов'язані з використанням англійської мови у світі. А вже після цього ми більш практично й емпірично зосередимо нашу увагу на окремих національних аспектах й особливостях, втім числі суспільно-політичних, застосування англійської мови, зокрема на прикладі кейсів Індії та Китаю.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Заявлена наукова проблематика доволі розвинена у соціальних науках і навіть у політології, але їй приділено надто мало уваги в нашій державі. Відповідно, основним історіографічним фокусом цієї статті є апелювання передусім до доробків зарубіжних науковців, які приділяють спеціальну увагу як теоретичним, так і емпіричними виявам поставленої тематики. Зокрема, питання різноманітних національних, регіональних та наднаціональних дихотомій з приводу застосування англійської мови вдало розглядають такі вчені, як А. Джонсон [1], Дж. Фішман [2], Дж. Шорт, А. Боніче, Й. Кім, а також П. Лі [3]. Своєю чергою, ці питання ефективно переносять на особливості використання англійської мови в країнах Азії й, додатково, інших частинах світу такі дослідники, як В. Дісанаяке [4], Г. Дуа [5], Б. Качру [6], Ю. Тсуда [7], а більш конкретно на прикладі Індії та Китаю – Р. Агніхотрі та А. Ханна [8], Б. Адамсон [9], С. Ананд [10], Е. Аннамалай [11–14], Ч. Го та Ю. Хуан [15], А. Джонсон [1], Б. Качру [16], Р. Кінг [17], Л. Пан і Д. Блок [18], Ц. Панг, С. Чжоу і Ч. Фу [19], Х. Росс [20], С. Ху [21], Р. Шривастава [22] й інші. Ми, своєю чергою, спробуємо систематизувати та розвинути наявні наукові ідеї саме на підставі порівняння випадків Індії і Китаю.

Відтак **метою дослідження** є розгляд і систематизація різноманітних опцій та варіантів національних дихотомій і особливостей застосування англійської мови та їхніх суспільно-політичних причин і наслідків на підставі порівняння кейсів Індії та Китаю. Розв'язання цієї мети безумовно не створить цілісної картини з приводу особливостей поширення та використання англійської мови у світі, однак охопить принаймні одну з частину світу на підставі найзнаковіших її країн-кейсів.

Виклад основного матеріалу. Огляд наявної наукової літератури створює належні підстави для виокремлення декількох базових дихотомій і особливостей застосування англійської мови у світі, зокрема в окремих країнах та частинах світу. Першу ключову дихотомію можна окреслити як протиставлення двох поглядів на англійську мову в соціально-економічному розрізі, оскільки: з одного боку, вона розглядається як потужний інструмент економічного успіху, розвитку та торгівлі, а з іншого – як потенційне джерело посилення нерівності, зумовленої саме рівнем володіння цією мовою [1]. Безперечно, знання англійської вже довгий час є важливим чинником прогресу в глобальному масштабі, а вільне володіння нею відкриває шлях до самореалізації та успіху для багатьох людей і навіть країн. Дж. Шорт і колеги влучно зауважують, що для конкурентоспроможності на світових ринках необхідне знання англійської мови [3, с. 3]. Це підтверджується численними

опитуваннями, в яких респонденти називають соціально-економічні мотиви основною причиною вивчення англійської мови. Проте, подібно до «цифрового розриву», нерівний доступ до вивчення англійської мови може створювати нові бар'єри з погляду соціальної мобільності. З цього приводу Дж. Фішман зазначає, що поширення мов дуже часто викликає негативну реакцію, бо може поставити багатьох у невідповідне становище, одночасно надаючи переваги іншим [2, с. 37].

Друга ключова дихотомія розглядає англійську мову у двох протилежних мовно-культурних аспектах: як інструмент «культурного/лінгвістичного імперіалізму» і гомогенізації та як засіб міжкультурного спілкування і порозуміння [1]. Хоча більшість дослідників погоджуються, що мови є провідниками культури, існують розбіжності щодо того, наскільки англійська мова, особливо у її ролі глобальної «lingua franca», зберігає зв'язок зі своїм культурним походженням. З одного боку, існують теоретичні припущення про можливість англійської мови зайняти виняткове становище серед світових мов. Це пояснюється її популярністю, відносно простою граматиною, міжнародним словниковим запасом, а також тим, що успіх цієї мови пов'язаний із впливовістю її носіїв [23]. З іншого боку, англійська мова виступає інструментом соціально-економічного розвитку і, відповідно, слугує засобом для комунікації, що долає міжкультурні бар'єри [1]. Проте це можливо лише за умови, що англійську мову можна розглядати цілком окремо від її англо-американського культурного контексту і витоків.

Третя базова дихотомія стосується відповіді на питання, чи є англійська мова тимчасовим явищем, подібним до інших історичних «lingua franca», чи натомість вона представляє якісно новий, більш впливовий і потенційно більш небезпечний феномен. Деякі науковці розглядають домінування англійської мови як тимчасове явище. Зокрема, Дж. Фішман зазначає, що історично мови зростали і занепадали разом із військовими, економічними, культурними чи релігійними силами, які їх підтримували [2, с. 27]. Натомість інші вчені стверджують, що хоча поширення англійської мови може нагадувати траєкторію попередніх «мов влади», прискорення глобалізаційних процесів все-ж надає «англійському феномену» безпрецедентного характеру. Особливе занепокоєння викликає те, що багато наслідків цього явища можуть бути занадто значними, щоби їх ігнорувати в очікуванні появи наступної «великої мови» [1]. Підсумовуючи це, можна сказати, що згадані вище дихотомії – національні, регіональні та наднаціональні – не заперечують ролі англійської мови як глобальної «lingua franca». Однак вони демонструють, що її статус і сприйняття суттєво відрізняються у рамках цих протиставлень – як в окремих частинах світу, так і особливо в окремих національних контекстах тощо.

На цьому тлі у нашому дослідженні увагу буде сфокусовано на кейсі Азії як частини світу і таких азійських країн, як Індія та Китай. Наше вихідне припущення у тому, що ці країни суттєво відрізняються з приводу застосування та сприйняття англійської мови, а відтак демонструють різні дихотомії, навіть будучи країнами однієї частини світу. Англійська мова, як початково запроваджена британськими колонізаторами, за останні століття міцно інтегрувалася в багатьох азійських країнах, ставши важливим засобом спілкування, освіти та культурного вираження. Такий феномен «азіанізації» англійської мови викликав значний інтерес серед лінгвістів, літераторів, інтелектуалів та політиків у регіоні. Б. Качру в своєму дослідженні «Англійська мова як азійська мова» стверджує, що англійська мова в Азії досягла «функціональної нативізації» і повинна розглядатися як невід'ємна частина мовної спадщини регіону. На його думку, англійська мова стала натуралізованим засобом вираження локальних ідентичностей як в Азії, так і за її межами [6]. Б. Качру виділяє кілька аспектів функціонування англійської мови в Азії: а) як засіб міжкультурної комунікації між

різними мовними та етнічними групами; б) як мова творчості та літератури, що дозволяє виражати азійські реалії та ідентичності; в) як розвиток локальних варіантів англійської мови з особливими лінгвістичними рисами; г) як амбівалентне ставлення до англійської мови як до мови колишніх колонізаторів й одночасно корисного інструменту сучасності. Масштаб поширення англійської мови в регіоні вражає. За даними вченого, наприкінці ХХ століття в Китаї понад 200 мільйонів студентів вивчали англійську мову як іноземну, а в Індії близько 330 мільйонів людей розуміли англійську мову, серед яких 200 мільйонів могли нею спілкуватися [6]. Це вказує на величезний потенціал англійської мови як «lingua franca» в Азії, навіть ще кілька десятиліть тому.

Однак процес «азіанізації» англійської мови супроводжується й певними викликами та проблемами. В. Діссанаяке наголошує на необхідності своєрідної «деколонізації» англійської мови – її звільнення від імперських конотацій і після цього адаптації до місцевих реалій [4]. Водночас це передбачає переоцінку канонів англійської літератури, методів викладання та мовних стандартів у регіоні. Саме на цій основі деякі вчені розглядають англійську мову як «новий органічний засіб комунікації», який відображає «нову культуру» постколоніальних суспільств. Ця ідея яскраво ілюструє «привласнення» англійської мови колишніми колоніями та її трансформацію в інструмент власного культурного самовираження. Тим не менш, поширення англійської мови часто супроводжується доволі надмірним захопленням західною, особливо американською, культурою. Це може призводити до «емоційної прив'язаності та нав'язливого зачарування» Заходом, котре загрожує місцевим культурним традиціям [7]. Тим паче, що історично впровадження англійської мови часто супроводжувалося колоніальною риторикою про її «цивілізаційну місію». Наприклад, у Філіппінах й Індії колонізатори розглядали англійську мову як засіб просвіти місцевого населення [6]. Сучасна політика просування англійської мови, як зазначає Р. Боверс, спрямована ж на підтримку позицій англійської як світової мови і поширення через неї британських національних цінностей та спадщини [24] або західного способу життя. Це свідчить про те, що колишні метрополії все ще досі розглядають англійську мову як важливий інструмент «м'якої сили» та культурного і суспільно-політичного впливу [6].

У контексті лінгвістичних досліджень особливу увагу до себе привертає ідея багаточентровості англійської мови, яку активно підтримує той же Б. Качру. Ця концепція демонструє, що в Азії існує кілька осередків англійської мови, кожен з яких виконує важливі функції. Ці центри встановлюють стандарти вивчення мови, створюють локалізовані навчальні матеріали, сприяють літературним інноваціям, розробляють інструменти для місцевої кодифікації, визнають природність взаємодії англійської мови з місцевими мовами і розглядають адаптацію як частину мовного різноманіття [6]. Такий підхід допомагає подолати поділ на носіїв і неносіїв мови, який часто використовується для підтримки мовної гегемонії. Натомість Б. Качру пропонує розрізняти «генетичну» і «функціональну» належність до мови. Перша стосується історичного походження, а друга – ролі мови в суспільстві. Це дозволяє розглядати азійські варіанти англійської мови як повноцінні мовні системи, а не відхилення від британського або американського стандартів. Важливо уникати й спрощеного погляду на азійську англійську мову як на однорідне явище. Насправді це складний лінгвістичний, культурний та політичний феномен, що проявляється у розвитку різноманітних національних варіантів. Наприклад, сингапурська англійська мова поєднує британські елементи з китайськими, малайськими та тамільськими впливами. Індійська англійська мова зазнала впливу санскриту і місцевих мов, а філіппінська – іспанської та тагальської. Англійська мова також відіграє важливу роль у формуванні спільного азійського культурного простору, ставши, за словами Б. Качру, «пан-азійським засобом творчості» [6]. Це

дозволяє людям з різних країн регіону взаємодіяти та впливати один на одного. Відтак «азіанізація» англійської мови – це комплексне явище, яке охоплює не лише лінгвістичні, а й культурні та соціальні трансформації у регіоні, причому його прояви відрізняються залежно від конкретної країни.

Для демонстрування цього послідовно розглянемо особливості поширення та значення англійської мови в Індії і Китаї. Індія відрізняється своєю мовною різноманітністю, в котрій численні місцеві та запозичені мови тісно взаємодіють. Англійська мова, однак, займає унікальне положення як єдина неазійська мова, що міцно вкоренилася в країні [13]. Її поширенню дуже сприяли формальна освіта і політичні фактори, зокрема діяльність Ост-Індської компанії. Історично англійська мова набула домінуючого статусу в торгівлі, управлінні і політиці Індії, поступово витісняючи інші мови із публічної сфери [5; 11]. Цікаво також те, що попри свою чужорідність, англійська мова спочатку не асоціювалася з жодною місцевою елітою чи кастою, що створило ілюзію її загальної доступності через освіту. Це маскувало її класову природу [13]. Згодом англійська мова навпаки інтегрувалася в індійську багатомовність завдяки її засвоєнню новою локальною елітою, яка прагнула влади та статусу. Цей процес натуралізації допоміг еліті легітимізувати своє становище, а англійській мові – зберегти загальноіндійський характер, перетинаючи етнічні, релігійні та кастові кордони. Таким чином, англійська мова в Індії пройшла шлях від чужорідного елемента до інтегрованої частини мовного ландшафту, зберігаючи при цьому свій особливий статус та роль у суспільстві. Її поширення та значення відображають складну взаємодію історичних, політичних та соціальних факторів у багатомовному контексті Індії.

Як наслідок, англійська мова в Індії набула унікального функціонального значення. Її почали сприймати як інструмент раціонального і наукового мислення, а також матеріального прогресу. Згодом вона стала засобом для еліт у розробці їхніх політичних й економічних програм [13]. Більше того, англійська мова відіграла ключову роль у трансформації індійської багатомовної системи. Це особливо помітно в контексті переходу країни від боротьби за політичну незалежність до мобілізації ресурсів для економічного розвитку у рамках федеративної держави з лінгвістично різноманітним населенням. Важливо зазначити, що англійська мова не стільки привласнювала сфери влади, скільки стала інструментом для зміни балансу сил між місцевими мовами [17; 22]. А це призвело не до прямого суперництва з-поміж англійською й основними індійськими мовами, а до конкуренції між самими індійськими мовами на різних рівнях – національному, регіональному і соціальному [13]. Така складна мовна динаміка знайшла відображення навіть у конституції країни. Хоча хінді офіційно визнана мовою управління, на практиці в політичній сфері використовується своєрідний двомовний синтез хінді й англійської мови. Це символізує політичну солідарність сучасної індійської нації, враховуючи регіональні особливості [12]. Таким чином, роль англійської мови в Індії виходить далеко за межі простого засобу комунікації. Вона стала важливим фактором у формуванні політичного, соціального й економічного ландшафту країни, впливаючи на взаємодію між різними мовними групами, а також сприяючи розвитку унікальної індійської багатомовності [13].

І тільки після процесів натуралізації та інструменталізації, англійська мова в Індії зазнала значної еволюції. Вона перетворилася на важливий засіб освіти та комунікації для широких верств населення, стала інструментом досягнення рівності та згуртованості, а також набула комерційного значення [8; 10; 16]. Особливо важливо також те, що англійська мова, завдяки своїй асоціації з раціональністю й універсальністю, стала ключовим фактором захисту різноманітних меншин та регіональних мов в Індії [13]. Вона виступила протипагою домінуванню хінді та інших великих мов, забезпечуючи своєрідний баланс

у мовній системі країни. Роль англійської мови в багатомовній системі Індії полягає і в тому, що вона слугує моделлю розвитку для інших мов. Це, однак, створює певну проблему: англійська мова отримує вищий статус, а розвиток регіональних мов часто сприймається як «навздоганяння» англійської мови та прагнення до схожості із нею. Унікальність позиції англійської мови полягає в її одночасній приналежності до внутрішньої мовної системи Індії та зовнішнього світу. Її вплив підкріплюється зовнішніми джерелами, що надає їй перевагу «подвійних дверей» – як на національному, так і на міжнародному рівнях [13]. А тому англійська мова асоціюється з сучасністю, прогресом та економічною вигодою, що ще більше зміцнює її позиції [14]. Все це створює складну динаміку в індійській мовній системі, де англійська мова відіграє роль і каталізатора змін, і певного стандарту, до якого прагнуть інші мови. Відтак роль англійської мови в Індії залишається багатогранною та дещо суперечливою, відображаючи складні процеси мовної політики, соціального розвитку і глобалізації в цій багатомовній країні.

На відміну від Індії, статус англійської мови в Китаї історично був нестабільним і ще більш суперечливим. Китайські лідери постійно балансували між визнанням корисності англійської мови для розвитку країни і побоюваннями щодо західного впливу та «культурного імперіалізму» [1]. Англійська мова в Китаї завжди була індикатором ставлення до західного світу, його цінностей та культури, зваженого на ризики і загрози свого суверенітету та політичні й економічні інтереси самого Китаю [9, с. 231; 20, с. 22, 42]. При цьому, на відміну від Індії, в Китаї завжди існувало переконання, що китайська наукова традиція та культура перевершують іноземні знання [9, с. 235]. Історично підтримка вивчення англійської мови в Китаї зазнавала, відтак, значних коливань [20, с. 22]. У періоди ізоляціонізму викладачів та учнів англійської мови часто звинувачували в «буржуазності» й «ревізійності» [20, с. 56], а викладання мови навіть забороняли [9, с. 238]. Ситуація кардинально змінилася лише з початком реформ Ден Сяопіна у 1980-х роках. Це ознаменувало відродження викладання англійської мови, хоч і з певною ідеологічною складовою [20, с. 60]. Англійська мова відтоді почала розглядатися як ключовий інструмент модернізації країни. Таким чином, роль англійської мови в Китаї тісно пов'язана з політичними й економічними інтересами країни на міжнародній арені. На відміну від Індії, де англійська мова постала інтегральною частиною внутрішньої мовної системи, в Китаї вона досі сприймається більше як зовнішній інструмент, необхідний для глобальної взаємодії, але такий, що потребує контролю й обережного застосування.

Все це призвело до того, що у сучасному Китаї ставлення до англійської мови значно еволюціонувало. Більшість населення країни (понад 60 %) вважає англійську мову найважливішою міжнародною мовою [18], що відповідає ідеї глобальної мовної системи, в якій англійська мова займає вершину ієрархії [25] і є засобом отримання соціального престижу та економічних переваг [26]. Саме тому китайці розглядають англійську мову як важливий інструмент як для особистого, так і для національного розвитку [19, с. 204, 207, 211]. Зокрема, основні мотивації вивчення англійської мови в Китаї включають: кар'єрні можливості (75 % респондентів), «вікно у світ» (понад 50 %), підвищення статусу і відчуття сучасності (майже 50 %) [15, с. 218; 18]. Функціонально ж англійська мова в Китаї виступає як: товар на ринку праці, засіб комунікації з іноземцями. Таке ставлення формується під впливом економічного зростання Китаю, його зростаючої глобальної ролі та потреби в інтернаціоналізації та прискоренні соціальних змін. Однак, зі зростанням впливу Китаю, роль мандаринської китайської мови може посилитися на міжнародній арені, зокрема як основа та умова для подальшого економічного розвитку [1; 18]. Важливо відзначити, що попередні побоювання щодо культурного «забруднення» через англійську мову значно

зменшилися. Економічна політика Китаю та участь у глобалізаційних процесах (особливо після Олімпійських ігор 2008 року в Пекіні) зробили потребу в англійській мові більш прагматичною [19, с. 212]. Отже, Китай стратегічно використовує англійську мову для досягнення двох цілей: національний розвиток та особистий успіх громадян [1]. Це демонструє прагматичний підхід Китаю до використання англійської мови як інструменту для досягнення своїх економічних і геополітичних цілей, зберігаючи сильну національну ідентичність.

Однак в цьому виявляються й певні парадокси розвитку та використання англійської мови в Китаї. Спробуємо їх послідовно систематизувати, виділивши такі основні й найцікавіші серед них: 1) патріотизм через іноземну мову: китайці вивчають англійську мову не стільки для престижу, скільки із патріотичних та утилітарних міркувань, вбачаючи в ній інструмент для національної модернізації й особистого розвитку [15, с. 218; 19, с. 203]; 2) конкуренція та співпраця: існує напруження поміж патріотичним прагненням служити країні та індивідуальним бажанням переваги над своїми співвітчизниками у володінні англійською мовою; 3) переосмислення історії: замість асоціації англійської мови головно з «століттям приниження», молоде покоління розглядає її передусім як засіб служіння Китаю в глобальному контексті [1]; 4) модернізація через іноземне: в Китаї діє принцип «модернізація потребує іноземних мов, а іноземні мови потребують модернізації» [20, с. 5]; 5) соціальна стратифікація: якісне володіння англійською мовою постає маркером привілеїв, що значною мірою суперечить ідеалам соціальної рівності [20, с. 7]; 6) ідеологічний конфлікт: «соціалізм із китайською специфікою» стикається зі зростаючим розривом між багатими й бідними, частково обумовленим доступом до якісної освіти англійської мови [1]; 7) культурне протиріччя: молодь в Китаї, захоплюючись західним способом життя через знання англійської мови, часто вважає західні атрибути кращими за власні, що створює культурне напруження [27, с. 151]. Ці парадокси відображають складний процес інтеграції Китаю у глобальний контекст, в якому англійська мова виступає одночасно як інструмент розвитку та потенційне джерело соціальних і культурних викликів.

Разом із цим, у Китаї, рівно як і в Індії, спостерігаються процеси нативізації англійської мови. Це породжує дилему: чи залишається англійська мова у Китаї глобальною «lingua franca», чи вона перетворюється на специфічну китайську версію англійської мови, особливо в контексті концепції «світових англійських мов» (з англ. World Englishes). Враховуючи цю дилему, китайські дослідники [28] виокремлюють «China English» як особливий варіант англійської мови, який відмінний від «Chinglish» (спрощеної суміші китайської та англійської мови) і «Chinese English» (англійської мови з китайським акцентом). Так, «China English» базується на стандартній англійській мові, але має особливості вимови, лексики та граматики, які відображають специфіку китайської культури. «China English», при цьому, зберігає «спільне ядро» з іншими варіантами англійської мови, що за таким алгоритмом забезпечує взаєморозуміння, але дозволяє передавати унікальні культурні референції, важливі для китайських мовців. Цей варіант може бути більш прийнятним для інших азійських країн, ніж британський чи американський стандарт англійської мови, враховуючи їхні зв'язки з Китаєм. Враховуючи же чисельність населення Китаю, його вступ до СОТ та інтенсивні міжнародні контакти, «China English» поступово стає домінуючим варіантом англійської мови в регіоні [21]. Парадоксально, але самі китайці часто зовсім не усвідомлюють концепції «World Englishes» і «China English», віддаючи перевагу американській англійській та вважаючи, що існують лише британський і американський стандарти [21]. Цікаво й те, що в Китаї англійська мова вже не сприймається як колоніальна мова, а розглядається як інструмент міжнародного спілкування, що можна

використовувати з акцентом у різних сферах життя – від повсякденного спілкування до навчання, роботи та бізнесу.

Висновки. Англійська мова безперечно посідає унікальне місце у сучасному глобалізованому світі, виступаючи універсальним засобом міжнародної комунікації. Однак, як демонструє наше дослідження, її роль і сприйняття далеко не однорідні в різних частинах світу. Нами виявлено, що поширення англійської мови у світі призвело до різних протиріч та дихотомій її статусу й сприйняття. Їх розглянуто як теоретично, так і верифіковано емпірично – зокрема на прикладі й порівнянні кейсів Індії та Китаю. Саме аналіз ситуації в цих країнах хоча б частково, але наглядно розкриває складну картину взаємодії мови, культури, політики й економіки у світі і окремих частинах світу. Зокрема, процес «азіанізації» англійської мови, який ми спостерігаємо в регіоні Азії, є доволі яскравим прикладом того, як глобальна мова адаптується до місцевих умов, набуваючи нових форм і функцій. Це явище виходить далеко за межі простої лінгвістичної трансформації, відображаючи більш глибокі соціально-політичні та культурні процеси в країнах Азії. Англійська мова стає не просто інструментом комунікації, а засобом вираження локальних ідентичностей, катализатором соціальних змін та маркером модернізації.

Порівняння ситуації в Індії і Китаї наочно демонструє, наскільки різноманітним може бути шлях інтеграції англійської мови у національні контексти. В Індії, де англійська має глибоке історичне коріння, вона стала невід'ємною частиною мовної екосистеми країни, відіграючи дуже важливу роль у внутрішній політиці, освіті та культурі. Це призвело до формування унікального індійського варіанту англійської мови, який відображає багатогранність індійського суспільства. Натомість у Китаї англійська мова довгий час сприймалася із певною насторогою – як потенційна загроза національній ідентичності. Однак економічні реформи та прагнення до глобальної інтеграції призвели до переосмислення її ролі і статусу. Тому сьогодні в Китаї англійська мова розглядається переважно як стратегічний інструмент для досягнення економічних і геополітичних цілей, хоча й з певними застереженнями. Ці відмінності у підходах Індії та Китаю щодо англійської мови відображають не тільки їхні історичні та культурні особливості, однак й різні стратегії інтеграції у глобальний світ. Вони також демонструють, як мова може стати полем задля вираження національних амбіцій та інструментом соціальної мобільності.

Водночас поширення англійської мови в обох країнах супроводжується низкою парадоксів та протиріч. З одного боку, англійська мова відкриває нові можливості для особистого і національного розвитку, а з іншого – може посилювати соціальну нерівність й створювати напругу між глобальними і локальними ідентичностями. Ці протиріччя особливо гостро проявляються в освітній сфері та на ринку праці, де володіння англійською мовою часто стає визначальним фактором успіху. Процеси нативізації англійської мови, які ми спостерігаємо і в Індії, і в Китаї, хоча й з дуже різною інтенсивністю, свідчать про формування нових, локалізованих варіантів англійської мови. Це ставить перед лінгвістами та дослідниками нові виклики щодо стандартизації та викладання мови, а також звісно піднімає питання про майбутнє глобальної англійської мови у світі, де вона все більше диверсифікується. Наше дослідження висвітлює важливу роль мовної політики у формуванні національної ідентичності та міжнародного іміджу країни. І Індія, і Китай використовують свої підходи щодо англійської мови як частину ширшої стратегії позиціонування на глобальній арені. Це демонструє, що мовна політика є невід'ємною частиною для зовнішньої політики й економічної стратегії держави у сучасному світі. Загалом, аналіз ролі англійської мови в Індії та Китаї розкриває складну взаємодію між глобальними тенденціями і локальними контекстами. Він показує, що поширення глобальної мови не обов'язково

призводить до культурної гомогенізації, а може, навпаки, сприяти вираженню локальних особливостей та ідентичностей.

Відтак з суспільно-політичної точки зору дослідження висвітлює глибокий зв'язок між мовною політикою і процесами національного будівництва, міжнародної дипломатії та соціально-економічного розвитку. Вибір підходу до англійської мови в Індії і Китаї відображає не лише лінгвістичні преференції, а й ширші геополітичні стратегії цих держав. У випадку Індії інтеграція англійської мови в національну мовну політику та систему постала інструментом подолання внутрішніх мовних розбіжностей і зміцнення позицій країни на міжнародній арені. Для Китаю же прагматичне використання англійської мови є частиною стратегії «м'якої сили» й економічної експансії. Ці підходи демонструють, як мовна політика може бути потужним інструментом у руках держави, зокрема для формування національної ідентичності, подолання соціальних нерівностей і просування своїх інтересів на глобальному рівні. Водночас вони також виявляють потенційні ризики, пов'язані із мовною гегемонією, такі як культурне відчуження та поглиблення соціально-економічного розшарування. Таким чином, досвід Індії та Китаю у взаємодії із англійською мовою надає цінні уроки для інших країн, що прагнуть балансу між збереженням національної самобутності та інтеграцією у глобальний простір, підкреслюючи необхідність виваженої й адаптивної мовної політики у сучасному взаємопов'язаному світі. Відтак у підсумку дослідження підкреслює необхідність більш нюансованого розуміння ролі англійської мови у світі. Замість спрощеного погляду на неї як на універсальний інструмент глобалізації, ми бачимо складну картину взаємодії мови, культури, економіки та політики.

Список використаної літератури

1. Johnson A. The Rise of English: The Language of Globalization in China and the European Union. *Macalester International*. 2009. Vol. 22. No. 12. P. 131–168.
2. Fishman J. The New Linguistic Order. *Foreign Policy*. 1998–1999. Vol. 113. P. 26–40.
3. Short J., Boniche A., Kim Y., Li P. Cultural Globalization, Global English, and Geography Journals. *The Professional Geographer*. 2001. Vol. 53. No. 1. P. 1–11.
4. Dissanayake W. Towards a decolonized English: South Asian creativity in fiction. *World Englishes*. 1985. Vol. 4. No. 2. P. 233–242.
5. Dua H. Hegemony of English: Future of Developing Languages in the Third World. Mysore: Yashoda Publications, 1994. 276 p.
6. Kachru B. English as an Asian Language. *Links & Letters*. 1998. Vol. 5. P. 89–108.
7. Tsuda Y. Dominance of English and linguistic discrimination. *Media Development*. 1992. Vol. 39. No. 1. P. 32–34.
8. Agnihotri R., Khanna A. Second Language Acquisition: Socio-Cultural and Linguistic Aspects of English in India. New Delhi: Sage, 1994. 389 p.
9. Adamson B. Barbarian as a Foreign Language: English in China's Schools. *World Englishes*. 2002. Vol. 21. No. 2. P. 231–243.
10. Anand S. Sanskrit, English and Dalits. *Economic and Political Weekly*. 1999. Vol. 34. No. 3. P. 2053–3056.
11. Annamalai E. English in India: Unplanned development. In: Kandiah T., Kwan-Terry J. (Eds). *English and Language Planning: A Southeast Asian Contribution*. Singapore: Times Academic Press, 1994. P. 261–277.
12. Annamalai E. Multilingualism and the constitution. In: Annamalai E. *Managing Multilingualism in India: Political and Linguistic Manifestations*. New Delhi: Sage, 2001. P. 127–132.
13. Annamalai E. Nativization of English in India and its effect on multilingualism. *Journal of Language and Politics*. 2004. Vol. 3. No. 1. P. 151–162.

14. Annamalai E. The colonial language in multilingualism and the process of modernization. In: Annamalai E. *Managing Multilingualism in India: Political and Linguistic Manifestations*. New Delhi: Sage, 2001. P. 89–124.
15. Guo Z., Huang Y. Hybridized Discourse: Social Openness and Functions of English Media in Post-Mao China. *World Englishes*. 2002. Vol. 21. No. 2. P. 217–230.
16. Kachru B. *The Indianization of English: The English Language in India*. New Delhi: Oxford University Press, 1983. 280 p.
17. King R. *Nehru and the Language Politics of India*. Delhi: Oxford University Press, 1997. 256 p.
18. Pan L., Block D. English as a «global language» in China: An investigation into learners' and teachers' language beliefs. *System*. 2011. Vol. 39. No. 3. P. 391–402.
19. Pang J., Zhou X., Fu Z. English for International Trade: China Enters the WTO. *World Englishes*. 2002. Vol. 21. No. 2. P. 201–216.
20. Ross H. *China Learns English: Language Teaching and Social Change in the People's Republic*. New Haven: Yale University Press, 1993. 280 p.
21. Hu X. Why China English should stand alongside British, American, and the other «world Englishes». *English Today*. 2004. Vol. 20. No. 2. P. 26–33.
22. Srivastava R. Language movements against Hindi as an official language. In: Annamalai E. (Ed.). *Language Movements in India*. Mysore: Central Institute of Indian Languages, 1979. P. 80–90.
23. Skapinker M. Whose Language?. *Financial Times*. 8 November 2007. URL: <https://www.ft.com/content/e621ff38-8e1c-11dc-8591-0000779fd2ac>
24. Bowers R. You can never plan the future by the past: Where do we go with English?. In: Bamgbose A., Banjo A., Thomas A. (Eds.). *New Englishes: A West African perspective*. Ibadan: Mosuro, 1995. P. 87–112.
25. De Swaan A. *Words of the World: The Global Language System*. Cambridge: Polity, 2001. 253 p.
26. Bourdieu P., Thompson J. *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity, 1991. 302 p.
27. Nesbitt-Larking P., Chan A. Chinese Youth and Civil Society: The Emergence of Critical Citizenship. In: Brook T., Frolic M. (Eds.). *Civil Society in China*. Armonk: M.E. Sharpe, 1997. P. 149–171.
28. Li W. China English and Chinese English. *Foreign Language Teaching and Research Journal*. 1993. Vol. 4. P. 18–24.

NATIONAL DICHOTOMIES AND PECULIARITIES OF ENGLISH USE AND THEIR SOCIO-POLITICAL CAUSES AND CONSEQUENCES: A COMPARISON OF THE CASES OF INDIA AND CHINA

Tamara Kozak

*Ivan Franko National University of Lviv,
Faculty of International Relations, Department of Foreign Languages
Sichovykh Striltsiv Str., 19, 79000, Lviv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-0078-5560>*

The study's relevance stems from the distinctive status of English as a global «lingua franca» and the necessity for a more profound comprehension of its function in diverse national contexts. The article highlights the importance of examining the distinctive national characteristics of English usage, particularly in Asian countries where its dissemination is closely intertwined with intricate socio-political developments. The objective of this study is to examine and categorize the diverse national variations in the use of English,

along with their underlying socio-political causes and consequences. To this end, the cases of India and China are compared. The study offers a theoretical examination of the primary dichotomies associated with the use of English on a global scale, accompanied by an empirical comparison of the distinctive characteristics of its usage in India and China. It also examines the process of «Asianization» of the English language, which demonstrates the adaptation of global English to local conditions and its acquisition of new forms and functions.

The study's findings revealed notable contrasts in the methodologies employed by India and China in their approach to the English. In India, English has become an integral component of the country's linguistic ecosystem, exerting a significant influence on domestic politics, education, and culture. This has resulted in the emergence of a distinctive Indian variant of the English language. In China, however, English has historically been regarded with a certain degree of circumspection. However, the advent of economic reforms and the concomitant shift in interests has prompted a rethinking of its role. In the contemporary era, China regards English as a strategic instrument for attaining economic and geopolitical objectives. The study has also identified a number of paradoxes and contradictions associated with the dissemination of English in both countries. On the one hand, English facilitates new avenues for individual and national advancement. However, on the other hand, it can exacerbate social inequality and give rise to discord between diverse global and local identities.

The findings of the study highlight the need for a more nuanced understanding of the role of English in the global context. In contrast with the conventional view of English as a universal instrument of globalization, the study presents a multifaceted portrayal of the interrelationship between language, culture, economics, and politics. India's and China's approaches to English serve as illustrative examples for other countries seeking to reconcile the preservation of national identity with integration into the global community. Moreover, the study highlights the close interrelationship between language policy and the processes of nation-building, international diplomacy, and socio-economic development. The choice of approach to English in India and China reflects not only linguistic preferences but also the broader geopolitical strategies of these states. This illustrates how language policy can be an effective instrument in the hands of the state to mold national identity, overcome social inequalities, and advance its interests on a global scale. In general, the examination of the role of English in India and China has revealed a multifaceted interplay between global trends and local contexts, demonstrating that the dissemination of a global language does not inevitably result in cultural homogenization, but can also facilitate the expression of local characteristics and identities.

Key words: language, English, dichotomies of English usage, «lingua franca», India, China.